

Румунія

1. РУМУНІЯ В ПЕРШІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ. У серпні 1916 р. король Румунії Фердинанд I, заручившись обіцянками країн Антанти про передачу його країні частини територій Австро-Угорщини, оголосив про вступ у Першу світову війну. На такий крок його спонукав успішний наступ російських військ (Брусиловський прорив). Проте слабо озброєна румунська армія зазнала поразки, і 6 грудня війська Центральних держав вступили до Бухареста. Лише підтримка Росії, яка спрямувала 500-тисячну армію, урятувала Румунію від повного розгрому.

У 1917 р. революційні події в Росії, заворушення серед солдатів Румунського фронту, повстання селян проти поміщиків поставили румунський уряд перед необхідністю пошуку виходу зі складного становища. У грудні 1917 р. було укладено угоду з Німеччиною та Австро-Угорщиною про припинення бойових дій. Цим уряд виконав одну з вимог населення — завершити війну. Одночасно Румунія домоглася виведення з її території російських частин, деморалізованих революційною агітацією більшовиків.

Скориставшись розпадом Російської імперії, у січні 1918 р. румунські війська окупували Бессарабію під гаслом об'єднання всього румунського народу. Поразка УНР у Першій війні з більшовицькою Росією наблизила Червону армію до кордонів Бессарабії. Уряд Румунії, побоюючись агресії з боку радянської Росії, у березні 1918 р. уклав угоду про виведення військ із Бессарабії протягом двох місяців. Проте ця угода не була реалізована. Скориставшись підписанням Брестського миру між Росією та Центральними державами, а також вступом німецьких та австро-угорських військ в Україну, Румунія анулювала договір із радянською Росією та анексувала Бессарабію.

У той самий час Румунія уклала із Центральними державами Бухарестський мир, за яким вона передавала Болгарії Південну Добруджу, а Німеччині в користування на 50 років — усі природні багатства, порти, залізниці, дороги.

Через тяжке економічне становище, принизливі умови мирного договору уряд стрімко втрачав авторитет. Усвідомлюючи це, він пішов на суттєві поступки населенню: було відновлено діяльність профспілок; скасовано воєнний режим на підприємствах; у серпні 1918 р. прийнято проект аграрних реформ, який передбачав передачу землі селянам в оренду. Ця реформа відвернула селянство від комуністичної агітації.

Після поразки Центральних держав Румунія анулювала Бухарестський мир, який не був ухвалений королем. Австро-німецькі війська було виведено з країни. 10 листопада 1918 р. Румунія знову оголосила війну Німеччині. Ця «одноденна війна» і прихильність лідерів Антанти дали змогу Румунії претендувати на свою частку в розподілі Східної Європи.

Розпад Австро-Угорщини призвів до розгортання руху за об'єднання всіх земель, заселених румунами. Цей рух було використано правлячим режимом для зміцнення влади. У листопаді 1918 р. до складу Румунії було включено Буковину, хоча населення Північної Буковини на народному вічі висловилося за возз'єднання з Україною. 1 грудня 1918 р. було оголошено про об'єднання Трансильванії з Румунією. Румунія також окупувала південні райони Закарпаття з містом Сигіт (Мараморош). На Паризькій мирній конференції румунська делегація, посилаючись на таємну угоду 1916 р. з країнами Антанти, домоглася визнання приєднання цих та інших територій.

ЦІКАВІ ФАКТИ

Перша світова війна завдала Румунії значних збитків — 31 млрд золотих лей. Людські втрати становили 800 тис. осіб (10% населення). Більша частина території країни була окупована.

Король Румунії Фердінанд I. Художник Константин Паскалі

Йон Братіану. 1920-ті рр.

ЦІКАВІ ФАКТИ

У 1924 р. в Південній Бессарабії спалахнуло кероване комуністами Татарбунарське повстання, метою якого було встановлення радянської влади і від'єднання Бессарабії. Проте воно мало локальний характер і зазнало поразки. Загинули 3 тис. осіб. За підтримку територіальних вимог СРСР до Румунії комуністична партія була заборонена.

20 березня 1919 р. Верховна рада Антанти поставили ультиматум уряду Угорщини погодитися на окупацію частини її території Румунією та Чехословаччиною. Це призвело до початку війни між Румунією та Угорщиною. Румунія, підтримувана Антантою, допомогла придушити радянську владу в Угорщині, за що отримала всі окуповані території. Територіальні придбання Румунії було закріплено в Сен-Жерменському, Нейїському і Тріанонському договорах. У 1920 р. Англія, Франція, Італія та Японія підписали конвенцію про визнання приєднання Бессарабії. Отже, територія Румунії збільшилася зі 138 до 295 тис. км², а населення — із 8 до 16 млн осіб.

На приєднаних територіях проживало чимало угорського- та українського населення, яке зазнавало національного гноблення. Румунію стали називати «Причорноморською міні-імперією».

Приєднання територій не змінило характер Румунії, що була аграрною державою: 80 % населення було зайнято в сільському господарстві. У власності іноземного капіталу перебувало 80% промислових підприємств, 50% землі було власністю поміщиків, яких у Румунії називали боярами.

2. РУМУНІЯ В МІЖВОЄННІ РОКИ. «ПРИЧОРНОМОРСЬКА МІНІ-ІМПЕРІЯ». Після Першої світової війни перед румунським суспільством відкрилося обнадійливе майбутнє. Тепер усе залежало від того, чи зуміє правляча еліта скористатися вдалою нагодою модернізувати країну.

У 1919—1920 рр. становище в країні було нестабільним: робітники виступали за 8-годинний робочий день, введення мінімальної заробітної плати; селяни вимагали аграрної реформи. Під тиском виступів вимоги робітників були задоволені, а в 1920—1921 рр. було прийнято закон про аграрну реформу, за яким максимум землеволодіння встановлювався в розмірі 100 га для Бессарабії та 200—500 га для інших районів країни. Надлишки землі передавали селянам за викуп (20% від її вартості).

ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЛИ НА РОЗВИТОК РУМУНІЇ

Позитивні	Негативні
• Територія і населення країни збільшилися майже вдвічі. • Історичні суперники Румунії — Угорщина та Росія — були	• Новоприєднані території суттєво відрізнялися від старого королівства (Регату): економічно, етнічно, ментально тощо. Ці території потрібно було інтегрувати, придушивши сепаратистські та національні

знесені й зазнали територіальних втрат на користь Румунії. • Румунія отримала повний контроль над гирлом Дунаю. • Румунія уникла революційних змін влади; збереглася наступність влади, що забезпечувало внутрішню стабільність. • Румунія стала одним із ключових союзників Антанти у Східній Європі	рухи (30% нової Румунії складала національна меншість). • Економічна відсталість. • Засилля старої, традиційної земельної аристократії, пов'язаної з королівським двором. • Територіальні придбання за рахунок сусідів породжували в останніх реваншистські настрої. • Перетворення Румунії на ланку санітарного кордону навколо СРСР суттєво вплинуло на внутрішньополітичне життя (гоніння на ліві сили, обмеження демократичних свобод тощо)
--	---

ЦІКАВІ ФАКТИ

Приводом до призначення правонаступником престолу Міхая (1925 р.) стало бурхливе подружнє життя принца Кароля. Так, під час Першої світової війни Кароль разом із дочкою румунського генерала, Зізі Ламбріно, втік із розташування румунських військ, кинувши їх напризволяще. 12 вересня 1918 р. він обвінчався з нею в Одеському соборі. 8 січня 1919 р. цей шлюб було анульовано румунським урядом. Зізі з неповнолітнім сином Мірче вислали до Парижа. 10 березня 1921 р. Кароль уклав більш вигідний шлюб із грецькою принцесою Єленою. 25 жовтня 1921 р. у них народився принц Михайл (Мішель Вітесс). Невдовзі Кароль залишив принцесу Єлену та на все життя поєднався з розлученою Гелен (Магдою) Лупеску, що й спровокувало позбавлення його права на трон.

У зовнішній політиці Румунія орієнтувалася на Францію та була членом Малої Антанти. Також румунський уряд установив союзницькі відносини з Польщею. Румунія була частиною санітарного кордону проти СРСР.

На початок 1920-х рр. становище в країні стабілізувалося. Цьому сприяли позики країн Англії та Франції румунському уряду. Ці країни також вкладали значні інвестиції в розвиток румунської промисловості, особливо нафтодобувної (контролювали 49%). До 1927 р. було завершено аграрну реформу, унаслідок якої селяни отримали 3 млн га. На 1930 р. кількість землевласників, розмір земельних володінь яких становив понад 100 га, складала 15%.

У період із 1922 до 1928 р. влада в країні належала Націонал-ліберальній партії (у 1922—1926 рр. прем'єр-міністром був Йон Братіану, а в 1927—1928 рр. — його брат Вінтиле Братіану). Значним її здобутком було прийняття конституції

1923 р., яка закріпила всі демократичні свободи, але на практиці вони не реалізовувалися.

Основними політичними противниками лібералів були партії націоналістів і цараністів (селянська партія). У 1927 р. після смерті короля Фердинанда I між його сином Каролем та онуком Міхаєм спалахнула боротьба за румунський престол. Принц Кароль був позбавлений трону через родинні негаразди. Королем став 6-річний Міхай, а Регентську раду при ньому очолив В. Братіану.

Націоналісти й цараністи об'єдналися в єдину партію. Вони розпочали рішучу боротьбу з лібералами й перемогли на виборах 1928 р. Націонал-цараністська партія прийшла до влади в несприятливий момент: у країні спалахнула економічна криза, яка охопила всі галузі виробництва, крім нафтодобувної. У Румунії налічувалося 600 тис. безробітних. Протягом 1929—1933 рр. змінилося десять урядів. На початок 1934 р. національний дохід країни складав 49,4% порівняно з 1929 р. Скориставшись нестабільністю, принц Кароль проголосив себе королем під ім'ям Кароль II.

У роки кризи зросла популярність правоекстремістських організацій, таких як «Залізна гвардія», що використовували націоналістичні гасла, поєднані із соціальною демагогією. Взірцем для своєї діяльності вони вважали італійських фашистів. Активізувала свою діяльність і комуністична партія Румунії, яка стала організатором страйків, що іноді перетворювалися на криваві сутички.

У 1934 р. Румунія поступово виходила з кризи. Неспроможність запобігти негативним явищам у суспільстві парламентськими методами штовхала правителів до встановлення «влади твердої руки». До влади прийшли нові ліберали, тісно пов'язані з фінансовими колами й королівською сім'єю. Однак установити порядок у країні вони не спромоглися. Економічна криза 1936—1937 рр. ще більше загострила становище, і на виборах 1937 р. жодна з політичних партій не набрала більшості. При цьому за «Залізну гвардію» голосувало вже 16% виборців.

Король Румунії Кароль II. Художник Філіпп де Ласло. 1936 р.

ДОКУМЕНТИ РОЗПОВІДАЮТЬ

Уривок із виступу Корнеліу Кодряну, одного з лідерів «Залізної гвардії» (кінець 1937 р.)

Я проти великих демократичних засад, проти Малої та Балканської Антанти, не маю довіри до Ліги Націй. Я за зовнішню політику Румунії разом із Римом та Берліном, разом із націонал-революційними державами. Проти більшовизму... Через 48 годин після перемоги легіонерського руху Румунія укладе союз із Римом та Берліном.

1. Які зовнішньополітичні цілі проголошували лідери «Залізної гвардії»? 2. Що сприяло зростанню впливу й приходу до влади в Румунії ультраправих сил на чолі з Й. Антонеску? Яку зовнішню політику вони проводили?

10 лютого 1938 р. Кароль II здійснив переворот. Було прийнято нову конституцію, за якою король отримував усю владу, а парламент перетворився на дорадчий орган. Конституція також закріплювала привілеї для румунів. Ліквідовувалася багатопартійність, створювалася єдина офіційна партія «Фронт національного відродження» (Партія нації). Узявши за зразок Італію, Кароль II здійснив корпоратизацію промисловості. Головною опорою короля в його політиці були армія та «Залізна гвардія». Проте між генералітетом і лідерами «Залізної гвардії» існувала непримиренна ворожнеча. У листопаді 1938 р. Кароль II розправився з лідерами «Залізної гвардії» і зосередив у своїх руках усю повноту влади. Так, будь-яка опозиція в країні була придушена.

У зовнішній політиці Румунія дотримувалася союзу з Англією та Францією. Проте після Мюнхенської угоди вона почала схилитися до співробітництва з

Німеччиною як провідною силою в Європі. Крім того, Німеччина була головним торговельним партнером Румунії.

ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК РУМУНІЇ

Етапи	Роки	Основна характеристика
I етап	1918—1928	Домінування в політичному житті Націонал-ліберальної партії. Прем'єрство братів Братіану (1922—1928 рр.)
II етап	1928—1930	Перебування при владі Націонал-цараністської партії
III етап	1930—1940 (1938—1940)	Правління короля Кароля II (королівська диктатура)
IV етап	1940—1944	Диктатура Й. Антонеску

ПОСТАТЬ В ІСТОРІЇ

Йон Антонеску (1882—1946) — румунський державний та військовий діяч. У 1907 р. взяв участь у придушенні селянського повстання. Був направлений до Вищої військової школи, яку успішно закінчив. Брав участь у Першій світовій війні. Отримав бойові нагороди, хоча особливо не відзначився. Після війни був призначений на посаду аташе до Парижа, а згодом до Лондона (1923—1926 рр.). У 1926—1928 рр. очолював Вищу військову школу, командував полком, бригадою. У 1928 р. став Генеральним секретарем Міністерства національної оборони; у 1933 р. — начальником Генерального штабу; у 1934—1935 рр. — командиром дивізії. У 1937 р. три місяці був міністром національної оборони. Після встановлення королівської диктатури був усунутий із посади. Й. Антонеску захоплювався ідеями А. Гітлера, головним союзником Румунії вважав Німеччину, а не Англію та Францію.

3. ДИКТАТУРА Й. АНТОНЕСКУ. Із кожним роком існування королівської диктатури в суспільстві нарастив опір. Вирішальними стали поразки Румунії на зовнішньополітичному фронті. У червні 1940 р. до СРСР відійшли Бессарабія та Північна Буковина. Згідно з II Віденським арбітражем (серпень 1940 р.) Румунія також втрачала Трансильванію на користь Угорщини, а згодом і Добруджу на користь Болгарії. Це остаточно підірвало віру населення в короля, відбулися масові виступи. У цих умовах Кароль надав право сформувати уряд генералу Йону Антонеску, який був відомий своєю жорстокістю.

6 вересня 1940 р. під тиском Й. Антонеску Кароль II був змушений зректися трону на користь Міхая. Останній був майже відсунутий від влади. У Румунії було встановлено диктатуру Й. Антонеску. Розпочалися антисемітська кампанія, румунізація власності та бізнесу, вводився поліцейський режим. Державу було проголошено легіонерською, а Й. Антонеску став кондукетором — вождем

держави. До країни було введено німецькі війська, які розмістилися в районах нафтових промислів. Німеччина та Румунія уклали нерівноправний торговельний договір, за яким установився контроль над румунською промисловістю. Румунія стала одним з основних постачальників продуктів харчування, сировини й нафти для Німеччини. 6 квітня 1941 р. Румунія вступила в Другу світову війну на боці Німеччини. 22 червня Румунія підтримала напад на СРСР і захопила Бессарабію та Одесу.

ЦІКАВІ ФАКТИ

У липні 1940 р. Й. Антонеску надіслав листа до Кароля II, у якому висловлював незгоду з поступкою СРСР Бессарабії. У відповідь він був заарештований і засланий до віддаленого монастиря. Проте згодом Кароль II згадав про Й. Антонеску. «Ти єдиний справжній патріот. Ти не можеш відмовитися. Настав твій час. У цей важкий момент довіряю тобі уряд і країну», — сказав король.

Проте поразки німецьких і румунських військ на Східному фронті змусили противників Й. Антонеску шукати контактів із країнами антигітлерівської коаліції. У серпні 1944 р. режим Й. Антонеску було повалено в результаті повстання, яке очолив підтриманий комуністами король Міхай.

ВИСНОВКИ

- Перша світова війна сприяла територіальному зростанню Румунії та створила сприятливі умови для подальшого розвитку країни. Проте правляча еліта не змогла скористатися ними для забезпечення динамічного розвитку країни.
- Із кінця 1920-х рр. у Румунії наростали авторитарні тенденції, які призвели спочатку до встановлення королівської диктатури, а згодом — до диктатури Й. Антонеску.